

“HAYATI ÇOĞALTAN OKUL, YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜ”NDE HALK KÜLTÜRÜ!

“Wittgenstein, felsefenin görevleri üzerine konuşurken Kral Lear’dan bir alıntı yapar, Bu alıntıda, Spakespeare, kahramanının ağzından *“Size farklılıkları öğreteceğim”* demektedir.

Farklılıklar ve ayrıntılar, imgelem ve bilginin tükenmeyen kaynağıdır...

Hayat, ancak felsefenin ve düşün dünyamızın farklılıkları algılaması ve paylaşılabilir kılması ile çoğalabilir. İnsan zihninde açığa çıkmamış, kendi iç elektriği ile enerjiye dönüşmemiş bir tasarım olmaksızın ne yeni bir buluş olasıdır, ne de algılama yetimizde bir yenileşme, bir değişim... Düşün dünyamızı zenginleştiren, tasarımlarımıza esin veren ise, özdeksel yaşam biçimimizdir.

Farklılıkları yalnızca öğreten değil, yeni farklılıkları, yeni anlam boyutlarını üreten bir sistem ise, ancak, *“iş için ve iş içinde eğitim, yaşayarak ve yaparak öğrenme”* ile olasıdır... Bu kuramsal bakış açısının yaşama geçtiği bir yer aranıyorsa, ilk bakılması gereken yer, Cumhuriyet tarihimizdeki bir altın sayfa olan Köy Enstitüleri ve Yüksek Köy Enstitüsü gerçekliğidir. Köy enstitülerine ve Yüksek Köy Enstitüsü’ne yeniden ve çözümleyici bir anlayışla bakmak, yalnızca anıtsal değeri olan bir tarih bölümü önünde bir saygı duruşunu içermekle kalmayacak, aynı zamanda, günümüz kültür ve eğitim sisteminin içinde bulunduğu boğuntudan, hatta çalışan kesimler için ekonomik ve politik tutsaklıktan çıkış için önemli davranış olanakları da getirecektir.

Bilindiği gibi, 1942 yılı sonlarında yaşama geçmeye başlayan Yüksek Köy Enstitüsü’nü bir gereklilik olarak ortaya çıkaran olgu, Anadolu’nun dört bir yanında birer araştırma-geliştirme merkezi gibi etkinliklerde bulunan köy enstitüleri görevli kadrosunda gözlemlenen eksikliklerdi. Canlandırılacak Köy’ün 2. Baskısı’nda, Tonguç bu eksiklikleri *“köy enstitülerinde ve ilköğretimörgütünde çalışmakta olanları ,özellikle kendi kendilerine çalışarak başarı elde edemeyecekleri yönlerde yetiştirmek’ , yeni yasalarla köy öğretmenlerine verilmiş, alışılmış öğretmenlik sınırlarını aşan görevlerin yerine getirilmesi için, ,’bu çalışmaların bilimsel inceleme, araştırmalara dayanmaları’ gerekliliği“* olarak tanımlamaktaydı. (İ. Hakkı Tonguç, Canlandırılacak Köy, II. Baskı, 499-500)

İsmail Hakkı Tonguç’un 19 Eylül 1942 tarihinde bakanlığa yazdığı mektupta, *“iş yaşamını seven ve işlere saygı gösteren“* öğretmen yetiştirilmesi gereği işaret ediliyordu. Yapılan görüşme ve yazışmalarda, Hasanoğlan’da bir kurs açılması, köy enstitülerinin beşinci sınıflarını bitiren öğretmen adaylarının burada iki yıllık bir kurstan geçirilerek açığın

kapatılması düşünölmüştü. Bu düşünöcenin önündeki engeller de hemen ortaya çıkıyordu... Kurslarda eğitici olarak görev yapacak kişelerin Ankara'daki yüksek okul öğretim üyeleri arasından seçilmesi gerekirken, Yüksek Öğretim Genel Müdürü Reşat Şemsettin Sirer'in bu konuda yardımcı olmayacağı, yine yasal düzenlemeler için birçok Bakanlık üst düzey görevlisinin engel çıkarmaya kalkacağı çok açıktı. Enstitü sürecinde ve Tonguç'un uygulamalarında birçok kez göröldüğü gibi, önce işin kendisi, Tonguç'un öngördüğü, tasarladığı biçimde yaşama geçirilecek, yasal boşluklar sonradan doldurulacaktı.

Yüksek Köy Enstitüsü düşünöcesi giderek yeni bir coşkıyu da arkasından süröklemiş, yeni, üretken, özgür bir üniversiteye doğru genişlemişti... Tonguç, ölkede var olan üniversitelerin eksikliklerini işaret ederek, *"Türkiye bu üniversite ile Türkiye'nin yüksek öğrenim sorununu çözemez"* demektedir. (Mustafa Ekmekçi'den alıntılan Engin Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi, s 358)

Yalnızca dört yıl gibi kısa bir süre açık kalmış olmasına karşın köy enstitüsü çalışmalarına ve ölkö kültürüne çok büyük katkıları olmuş Yüksek Köy Enstitüsü başarısını iyi anlayabilmek için ona ruh veren düşünöneyi de yakından tanımak gerekir...

Tonguç'a göre, Yüksek Köy Enstitüsü ölkö çapında köy incelemeleri yapan bir merkez durumuna gelmeliydi. Burada yetişecek olanlar, bilimsel çalışma yöntemlerini öğrenerek birer araştırmacı olacaktı. Tonguç'a göre, *"köy çocuğı henüz bilimsel yöntemlerle incelenmemişti. O tanınmadıkça da köyde eğitim bilmecesini tam olarak çözmek olanağı yoktu. Bu yapılmayınca ulusal gücün niteliğı anlaşılamazdı. Tek eğitmenli köy okullarından köy enstitüsü yolu ile Yüksek Köy Enstitüsü'ne kadar gelebilen köy çocukları bu bakımdan üzerlerinde birçok çalışmalara elverişli birer hazine idi"*... (Engin Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi, s 359)

"Yüksek Köy Enstitüsü'nde aşağıdaki kollar bulunmaktadır:

Güzel sanatlar,

Yapıcılık,

Maden İşleri,

Hayvan Bakımı,

Kümes Hayvancılığı,

Tarla ve Bahçe Ziraatı,

Zirai İşletme Ekonomisi,

Köy Ev ve El Sanatları kolları..." (İ. Hakkı Tonguç, Canlandırılacak Köy, s 535)

Tonguç'un Yüksek Köy Enstitüsü'nün kuruluş aşamasında ortaya attığı düşünceler, eğitim kursları ve köy enstitülerinin halk kültürü geleneğinin içinde doğup büyüme, onu yaşatma ve geliştirme amacıyla da örtüyordu...

Bilindiği gibi, eğitim kurslarının ve Köy Enstitüleri'nin, 1943 yılına kadar kendine ait merkezi bir eğitim programı yoktu...

Eğitmen kursları başlarken, Tonguç özgür eğitimde kullanılacak yöntemler için düşüncelerini ve halk kültürüne bakış açısını şöyle açıklıyordu: *"Fakat ruhu program taslağında değil, kursu yönetecek arkadaşların ellerinde ve hareket şekillerindedir. Köyde ve köylüde var olan değerleri genel ve geçerli değerler durumuna getirmek, bu kursların ve ondan sonra eğitimlerinin uğraşlarının bir sonucu olmalıdır... Kursların kendi kendilerini yaratmaları en önemli noktayı oluşturur. İşi bizim klasik işler gibi irdeleyerek merkezden imdat beklerseniz buradan belki kitap, para alabilirsiniz. Ama ruhu vermek merkezin işi değildir."* (İ. Hakkı Tonguç'un Rauf İnan'a gönderdiği mektup, anan, E. Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi, s 228-229)

Yüzde doksanı okuryazar olmayan, arpa ekmeğiyle yavan bulgura, yağsız peynire tutsak yaşayan, hayvanıyla birlikte yatan, bittten pireden yakasını kurtaramamış, bin yamalıkla gezen, emeği yedi bin yıldır tefeci bezirgân zümre ve toprak ağaları tarafından sömürülmekte olan, ter ve tezek kokulu köylüde var olan değer neydi acaba?

Bu değer, bereket törenlerinde, ritüellerde, seyirlik köylü oyunlarında, Keloğlan'da, Karagöz'de, Köroğlu'nda, Karacaoğlan'da örneklerini görebileceğimiz, halk kültürünün, çoğul, tüm hiyerarşilere ve kutsal böbürlenmelere kıcıyla gülen, tüm farklılıkları silen, deliyi padişah seçip ata bindiren, sonra da alaşağı eden gücüyle ilgilidir. Bu güç, ancak 2000'li yıllardan sonra Türkçe'ye kazandırılacak olan Mihail Bahtin'in Rönesans ve Dostoyevski çalışmalarında, Octavio Paz'ın Lâtin kültürü üzerine incelemelerinde kuramsal bir temele de oturtulacaktı.

Devrimci dehası ile özgün yöntem araştırmalarını, evrensel bilgiye ait kuramsal yapıyı kendi halk kültürüyle buluşturmayı başarmış İsmail Hakkı Tonguç da yarım kalmış Anadolu Rönesansı'nın mimarı olacaktı...

Geleceğin üniversitesi olarak tasarlanmaya çalışılan Yüksek Köy Enstitüsü'nde eğitim kursları ve köy enstitülerinin özgür ve yaratıcı geleneği sürüyor, bir yandan çeviri kitaplarla ve öğrencilerin yönettiği tartışmalar ışığında kendi coğrafyasına uygun eğitim ve kültür kanalları açılmaya, yöntem bulunmaya çalışılırken, bir yandan da halkbilim araştırmaları, tarım ve hayvancılık alanındaki uygulamalarla zengin deneyimler ediniliyordu.

Köy Enstitüleri'nin kuruluşuna kadar jandarma ve tahsildardan başka devlet görevlisi, aydın sayılabilecek insan görmemiş köylüler önce Baba Tonguç'la, sonra da karşılıklarına birer devlet

görevlisi olarak gelmiş kendi çocuklarıyla, enstitülü öğretmenlerle tanışmışlardı. Köy Enstitüleri ve Yüksek Köy Enstitüsü, iş ve eğitim kaynağı olarak gördüğü Anadolu köyüne ve halk kültürüne aynı zamanda yararlanılması, çoğaltılması gereken bir değer olarak bakıyordu.

“Her enstitü, halk ekininin, folklor ürünlerinin harman olduğu yerd. Çalışma günleri halk oyunlarıyla başlar, hafta sonu şenlikleri, köylerden getirilen ortaoyunları, saz söz varlıklarıyla, türkülerle sanat şölenine dönüşür, yeni yaratıcılıkları ateşlerdi.

Kasnakçı Efe, Çakırcı Efe, enstitü enstitü dolaşarak, halk oyunlarını öğreten oyun ustaöğreticileri, Âşık Veysel, Ali İzzet saz ve türkü ustaöğreticileriydi. Enstitüler, köyler arası imecelerle, tüm ülkeye yayılıyordu oyunlar türküler.

Üçüncü yıldan başlayarak, köyünü her yönüyle incelemeye başlıyordu öğretmen adayı. Çalışacağı ortamı toplumsal, ekonomik, ekinsel yaşamıyla tanımaya yönelikti araştırma.” (Mehmet Başaran, Mehmet Başaran, Özgürleşme Eylemi, Köy Enstitüleri, s 223)

Köy Enstitüleri’nde köylülerin de katıldıkları cumartesi eğlenceleri birer şenlik, Bahtinci bir bakış açısıyla birer “karnaval” yeri gibidir. *“Çalışan ve öğrenen insanın okumak, ilerlemek, eğlenmek de hakkı olduğuna inanıyorduk. Eğlencelerimizi her cumartesi günü yapıyorduk. Bunların mahiyeti de değişmişti. Eskiden olduğu gibi yazılmış, hazır piyesler oynamaya kalkmazdık. Uzun boylu hazırlanmalar da olmazdı. Kadın kıyafetine girmek için battaniyelere sarılır, meydana çıkıverirdik. Elbiselerimize başkalık vermek için de ceketlerimizi, şapkalarımızı, ters çevirir giyerdik.”* (Köy Enstitülü bir öğretmenin anılarından, aktaran, İ. Hakkı Tonguç, Canlandırılacak Köy, s 625)

Yüksek Köy Enstitüsü Dergi Kolu tarafından 1945 yılında çıkarılmaya başlanan “Köy Enstitüleri Dergisi” Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 17.000 adet basılıp ülkenin dört bir yanına dağıtılıyordu. Yüksek Köy Enstitüsü Dergi Kolu, Sabahattin Eyüboğlu’nun yol göstericiliğinde 20 Köy Enstitüsü’nden gelen yazıları inceliyor, yayına hazırlıyordu. Dergide köy enstitüleri tarafından yapılmış çalışmalar paylaşılmakta, kuramsal tartışmalar yapılmaktaydı.

Dergi üç bölümden oluşmaktaydı: “Köy İncelemeleri”, “Enstitü Çalışmaları”, “Haberler”.

“Köy Enstitüleri Dergisi” ile ilgili olarak Hıfzı Veldet Velidedeoğlu şunları söylüyor:

“Köy Enstitüleri Dergisi’nin 1945’te yayımlanmış olan birinci cildinin sahife toplamı 623’tür. Bugün birçok okulda, lisede, hatta üniversitelerin fakültelerinde bir tek yıl içinde bu ölçüde bir dergi çıkmamaktadır. Bu derginin asıl değeri yaprak sayısının çokluğunda, yani niceliğinde değil, içindeki yazı, etüt, inceleme, hikâye ve şiirlerin niteliğindedir. (...) Derginin dört sayılıklı 1945 cildinde yer alan ciddi araştırma, inceleme ve tercümelere bazılarının sadece başlıkları gözden geçirilirse, o yıllarda fikir ve bilim hayatımıza Köy Enstitüleri’nin yaptığı katkı kendiliğinden meydana çıkar. Başlıklar şunlar:

“Birinci sayıda: Hasanoğlan Köyü ile İlgili Tarihi Belgeler, Hasanoğlan Üregil Araplar Köyünün Aralık Bitkileri, Çukurova’da Toprak ve Müstahsil durumu, Bakırçayı Vadisi’ndeki Beş Köyde Ziraat İşletmesi, Bozkır ve Söğüt Kültürü, Çekirge (tercüme).

İkinci sayıda: Köye Göre Çeyizin Toplumsal Anlamı, Foça Çiftliği’nin Foça Köyü zerinde Sosyal Etkileri, Masallar Nasıl Derlenmeli, Köyde Tedavi ve İlaçlar, Toprak Meselesi, Yüksek Köy Enstitüsü’nde İç Sslemeciliği...

çnc sayıda: Arsız Otlar, Macar Köyünde Bir Aile, Kızılcahamam’da Bir Botanik Gezisi, Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nde Heykel ve Mulaj İşleri, Bir Doğu Köyünde...

Dördüncü sayıda: İbi Köyünde dnçleme, Sarap Köyünde Çerçicilik, Bir Müzik Denemesi, Kan Gtme, Toprak Meselesi, Vitaminli Besinler, Patates Hastalıkları (tercüme)

” (H. Veldet Velidedeoğlu, Cumhuriyet, Nisan 1967, alıntılanan, Mehmet Başaran, zgrleşme Eylemi, Köy Enstitüleri, s 74-75)

Pertev Naili Boratav’ın “Köy Enstitüleri Dergisi” nin ikinci sayıda yer alan “Masallar Nasıl Derlenmeli?” başlıklı yazasından sonra masal derlemelerinde artış gözleniyor, yine Pertev Naili Boratav öncülüğünde bir Folklor Arşivi oluşturulmaya başlanıyordu.

Yüksek Köy Enstitüsü’nde serbest ve tartışmalı okumalardan başka “yazma ve deneme” dersleri bulunmaktadır. Yüksek Köy Enstitüsü, Köy Enstitüleri Dergisi dışında çeşitli broşürler de yayınlamaktadır. Yayınlanan broşürler arasında “İpekçilik”, “Halk ykleri Toplama Yöntemi” gibi yapıtlar vardır.

Yüksek Köy Enstitüsü’ndeki bitirme tez konuları, enstitünün hangi felsefeyle olaylara baktığının başka bir göstergesi gibidir.

“-Köylerde halk temsilleri, Hasanoğlan, Salihli köyleri – şerif Yalman-

-Köylerde düğün ve dernekler, Aydın İncirliova Yöresi – Halil Koçyiğit,

-Köy Temsilleri ve zellikleri, Eskişehir çevresi, Fahri Yücel,

-Tavşanlı’nın beş köyünde Gergefle İşlenen Gelinlik Kız Çeyizleri – Ali Kuş-

-Tavşanlı Dolaylarında Söylenen Türküler -Talip Apaydın-

- Eskişehir’in Beş Köyünde Alevi Müziği –Azmi Erdoğan-

- Bolvadin Kesiminde Kalın Dokuma İşleri –Mestan Yapıcı-, (Mehmet Başaran, zgrleşme Eylemi, KÖY ENSTTLERİ, s 224)

Talim Terbiye Kurulu yesi ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Eğitkeni Sabahattin Eyüboğlu, kendisinden enstitüde sahnelenmek üzere tiyatro oyunu isteyen Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü Edip Balkır’a köy oyunlarından yararlanmasını salık verir ve ekler; *“Yani köy oyunlarının seviyesini yükselteceğiz. Bu ikinci tip faaliyette çocukları icat etmeye, sözleri*

istedikleri gibi söylemeye davet etmeliyiz.” (Mehmet Başaran, Sabahattin Eyüboğlu ve Köy Enstitüleri, s 54)

Kaynak halk kültürüdür; ancak bu kültür bir yenedendoğuşa uğratılacak ve bir belletme, yinelemeden hep kaçınılacaktır. “Çocuklar icat etmeye” davet edilecektir.

Bir yandan da ekonomi politiğin kuramsal tartışmaları açılmaktadır... Yüksek Köy Enstitüsü'nde Tonguç'un kendi verdiği “Eğitbilim ve İş Eğitimi” dersinin kılavuzu olarak hazırlanmış kitapta öğrencilere önemli başlıklar sunulmakta, derslerse öğrenci katılımıyla, araştırmalar ve okumalar sürdürülmektedir. Bu başlıklardan bazıları şöyle sıralanmaktadır: “(...) VI- Ticarete konu olan maddelerin satışı ve satın alınması: (...) 3. Dünya ticaretinin teşkilatlandırılması ve belli ulusların ellerinde toplanması (yani emperyalizm –bizim notumuz-), 4. Kooperatif esasına göre alışveriş, bunun önemli sebepleri, (Enstitüde ve kırsal alanda tefeci bezirgân soygununa karşı ekonomik örgütlenme –bizim notumuz-)(...) VII- 4. Kazanç sağlama, servet ve mal edinme şekilleri, zengin ve fakire göre iş hayatının değişiklikleri, dünya ölçüsünde büyük zenginler, zenginlerle toplum ve bireyler arasındaki münasebetler, zengin ve fakirlere göre eğitim kurumları ve teşkilatı (kapitalizm ekonomi politiği ve kültürel üst yapısı –bizim notumuz-), 5. Her çalışan insana aynı ücretin verilmesi ülküsü, fakirlik ve zenginliği yok etme ülküsü (sosyalizm- bizim notumuz), 6. Sosyal devrimlerin ana sebeplerini anlatıcı fikirler, bunların iş eğitimine etkileri. (...)” (İ. Hakkı Tonguç, Yüksek Köy Enstitüsünde İş Eğitimi İkinci Aşama, Kitaplaşmamış Yazılar, 2. Cilt, s 215) Bu yapıt, Köy Enstitüleri'nin İş Eğitbilimi ile İş ve Çocuk Ruhbilimi derslerinde de kılavuz kitap olarak kullanılmıştır.

Tonguç'un “Eğitbilim ve İş Eğitimi” dersinin taslak notları arasında “*Emek nasıl ödenir, mal varlığı nasıl birikir, para kavramı, paranın değeri nedir, bu değerle neler yapılabilir*” gibi başlıklar da bulunmaktadır.

Tonguç, Yüksek Köy Enstitüsü ders yılı başlangıcı için yaptığı konuşmada bir kez daha yükseköğrenimin temel yöntemleri vereceğini, sonrasını öğrencinin kendisinin bulması gerektiğini vurgulayacaktır. Köylü içinden birilerini çıkarıp seçkin duruma sokmak gibi bir niyeti yoktur. “*Biz efendi adamlarız diye halktan ayrılmak yok. Çuvalı yüklenerek, sandalyeyi karın altından kurtarıp Lalahan İstasyonu'na getirecek olan sizlersiniz. (...) Az bilgi ile çok iş, az felsefe yapmaya yönelmeli*” diye başlayacaktır sözlerini (E. Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi, s 376).

Tonguç, Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki odasına kendisinin resmini asmış bir müdür yardımcısını uyarıp resmi duvardan indirtirecektir.

Yüksek Köy Enstitüsü uygulaması, Köy Enstitüleri'ndeki farklı uygulamaların bir denek taşı gibi de işlev görmüş, bazı çizgiden sapmaların, özellikle de halk kültürüyle koparılmış bağların onarılmasına da olanak sağlamıştı. Bu farklı uygulamaların politik çözümlemesi, bugün de Cumhuriyet'e ve siyasal yaşama bakış için çok önemli anlamlar taşımaktadır...

Köy Enstitüleri konusunda önemli bir çalışma yapmış Fay Kirby, Çifteler ve Kızılçullu Köy Enstitüleri'ni karşılaştırarak önemli bir çalışmaya imza atmıştı. Emin Soysal'ın bir süre yöneticiliğini yaptığı, Amerikan Koleji'nden alınmış yapılarda öğrenime başlamış Kızılçullu Köy Enstitüsü, ilk yıllarında Halil Fikret Kanad'ın görüşleri doğrultusunda eğitim ve öğrenim vermeye çalışan bir okuldu. Daha sonra Maraş milletvekili ve müthiş bir Köy Enstitüsü karşıtı olacak Soysal, öğrencilerini ücretli birer devlet memuru gibi çalışmaları ve köylüye bir ulusçuluk idealizmi aşlamaya çalışmaları için yetiştirmekteydi. Öğrenciler arasında önder nitelikli olanların seçilmesine önem verilmekteydi. Kirby'ye göre, Soysal'ın düşün önderi olarak kabul ettiği Halil Fikret Kanad'ın istediği, eğitim SS'lerinin yaratılmasıdır (F. Kirby, Türkiye'de Köy Enstitüleri, s 165). H.F. Kanad, askercil bir disiplinden yanadır. *"Bunun için Anglosaksonlar'ın self-goverment dedikleri kendi kendini idare prensibi Yirminci Asır pedagojisinin en kıymetli ve en verimli buluşlarından. Talebenin okulun nizam ve kaidelerini sevmesi mühim olmakla beraber, bundan çok daha mühim olan cihet, disiplinin kendisidir. (...) Fikir hürriyeti ve kanaat serbestliği safsatasına kapılarak öğretmenlerin çeşit çeşit dünya ve hayat telâkkileri ile talebe karşısına çıkmaları bir felakettir. Fikir hürriyeti, kanaat hürriyeti her yerde akla gelebilir, fakat... Terbiye müesseselerinde asla bahis mevzu olamaz."* (H. F. Kanad, Milliyet İdeali ve Topyekün Milli Terbiye, s 198-200, anan: F. Kirby, Türkiye'de Köy Enstitüleri, s 200)

Kanad'ın yapıtını adlandırırken kullandığı *"topyekün"* sözcüğü de bir Nazi kavramıdır. Kirby'ye göre, *"Milliyet İdeali ve Topyekün Milli Terbiye"* adlı yapıtın, Almanya'daki nasyonal sosyalist görüşlerle Türkiye'de uygulanan eğitim sistemini birbirinin eşiymiş gibi göstermesi birçok yanlış anlamayı doğurmuştur... CHP içindeki birçok yönetici de Kanad'ın bu görüşlerinden etkilenmiş, Köy Enstitüleri'nin en ateşli ve öfkeli karşıtları da bu kesimden çıkmıştır.

Yoksul ve çıplak Anadolu bozkırında kavruk köylü çocuklarının çileli emeği ile yaşama geçmiş Çifteler Köy Enstitüsü'nde ise, öğrenciler halk kültürünün imece ruhuyla, birlikte davranmaya özendirilmekte, eleme ve seçimler yerine "birlikte yürüme" ilkesi önde tutulmaktadır. Çifteler Köy Enstitüsü, *"...Köy yaşamının zorluklarından kaçarak, birer 'efendi' olmak için Çifteler'e gelen öğrencilerin her türden efendiliği hiçe sayan, ölüncesine çalışan ve ne yaptığını bilen bir kitleye dönüştürülmesinin en çarpıcı örneklerini verir."* (F. Kirby, Türkiye'de Köy Enstitüleri, s 170)

Çifteler’de, katılımcı, demokratik, özgür bir ortam yaşanmaktadır. *“Liderlik yaşa, oruna ya da toptan yeterliliğe bağlı bir şey değildi. Burada liderlik, bir iş konusunda özel bir düşünün, kişisel olmayan kolektif değerlendirilişi temeline dayanırdı. Uygulama yalnızca çoğunluğun oy vermesi ya da el kaldırmasıyla yapılamazdı, ileri sürülen düşüncelerin tartışılmasıyla, herkes tarafından en akla yakın olduğunda birleşilen öneri neyin uygun olduğunu gösterirdi. Karar bu şekilde alındıktan sonra, yönetim artık herkesin onaylamayacağı bir tutumda direnmezdi. (...)* Çifteler’de uygulanan bir geleneğe göre, her hafta bir toplantı yapılır ve geçmişin hesabı verilir. *Bu toplantılar Müdür’ün yerine geçen bir öğrencinin başkanlığında olurdu.”* (F. Kirby, Türkiye’de Köy Enstitüleri, s 202) Çifteler’de öğretmenlerin ve yönetimin haksız davranışlarının süreç içinde öğrenci eleştirileri ile düzeltildiği, önceleri öğrenciler tarafından eleştirildiği için enstitüden ayrılmak isteyen öğretmenlerin sonradan kendi haksızlıklarını kabul ettikleri birçok örneğin yaşandığını Kirby’nin ayrıntılı anı aktarımlarında görebiliyoruz...

Kızılçullu, çevreye kapalıdır. Köylülerle ilişkisi hemen hemen yok gibidir. Öğrenci velileri enstitüye geldiğinde özel bir bölümde yalnız bir gün konuk olarak kalabilmektedir. *“Kızılçullu’nun kapısını çalma yürekliliğini gösteren bir köylü, neden geldiğini kanıtlamadan kapıdan içeri giremezdi.”* (F. Kirby, agy, s 206) Kızılçullu’nun konukevinde genellikle resmi konuklar ve bir gece için öğrenci velileri kalabilmektedir.

Çifteler’in kapısı ise sonuna kadar açıktır. Çifteler’deki konukevi öğrenci ailelerinin ve köylülerinin bedava oteli gibidir... Başlangıçta bazı öğrenci aileleri tarafından bu durum istismar edilmişse de, öğrencilerin kendi ailelerini uyarmasıyla konukluk süreleri kısalmıştır (F. Kirby, agy, s 206). Öğrenci velileri ve çevre köylüler istedikleri zaman okula girebilmekte, yalnız hafta sonu eğlencelerine değil, derslere bile katılabilmektedirler. (F. Kirby, agy, s 292).

1942’deki kıtlık yılında Çifteler Köy Enstitüsü tarımdaki hedefini gerçekleştirememiş, tohum için ayırdığı buğdayını yemek zorunda kalmıştır... Yöre köylüleri bir ekip halinde Müdür Rauf İnan’ı görmeye gelirler ve kendilerine gelecek yıla kadar gereksinimlerini karşılamak üzere tahıl bağışlamak istediklerini bildirirler (F. Kirby, agy, s 159...).

Kızılçullu, üretimi eğitim için bir araç olarak görmektedir. Pestalozzi’nin *“üretimle eğitim bir araya geldiklerinde birbirlerine zarar verirler”* anlayışına daha yakındır, nasyonal sosyalist idealizmini yansıtır (F. Kirby, agy, s 154)

Çifteler öğrencileri kendi kalacakları yapıları yaparak, yiyecekleri buğdayı üreterek iş içerisinde eğitilirken Kızılçullu’da *“Yapı işlerinde öğrenci grupları bir metre yüksekliğinde doksan santim genişlikte tek ve çift tuğla ile duvar temrinleri yapmaktadırlar.”* (M. Emin Soysal’dan İ. Hakkı Tonguç’a 10.3.1938 günkü mektup, aktaran E. Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi, s 224)

Kirby'ye göre, Kızılçullu öğrencileri daha okulu bitirmeden Hasanoğlan'daki Yüksek Köy Enstitüsü'ne girebilme ya da toplumda daha üst düzeyde saygınlık görececek bir uğraş bulabilme çabası içindedir... Çifteler çıkışlı başarılı öğrencilerin birçoğu Anadolu kırsalında görev yapma yerine Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğrenimi sürdürme olanağı sunulduğunda, düş kırıklığına uğramış insanların tepkisini göstermişler, çok da gönüllü olmamışlardır. *"Kızılçullu'da öğrenciler, mezun olduktan sonra, dil, ülkü, bağlılık bakımlarından artık 'köylülük'ten çıkmış olduklarını düşünürlerdi. Köylüyü sevecekler, köylünün iyiliği için çalışacaklar, ama köylüden üstün bir oligarşiden olacaklardı."* (F. Kirby, Türkiye'de Köy Enstitüleri, s 207)

Bu bakış açısını ve anlayışı Kızılçullu dışında yetişmiş birçok enstitülüde gördüğümüzü de üzülerek belirtmek zorundayız...

Kızılçullu öğrencileri, Yüksek Köy Enstitüsü için Hasanoğlan'a geldiklerinde gerçek Köy Enstitülük ruhuyla karşılaşacaklardır. *"Bizim yaptıklarımızı, Kızılçullu'da öğrendiklerimizin sonucu sanmayın. Meselâ kendimi alayım. Kızılçullu'da bulunduğum süre içinde ne olup bittiğini asla kavrayamamıştım. Bu âdetta birbiriyle ilişkisi olmayan şeylerden mürekkep bir rüya, daha doğrusu bir kâbus gibiydi. Bütün düşündüğüm şey, kendimi öğretmenlerin karşısında küçük düşürmemek, ödevlerimi yapmak ve büyük bir adam olmak için çıkacak piyangoyu düşünmekti. Hepimiz hesabına diyebilirim ki biz bugün bir şey biliyorsak onu Hasanoğlan'da öğrendik. Eğer böyle olmasaydı bugün burada (bir ilköğretmen okulu) olmaya tahammül edemezdim ve gördüğünüz gibi içinde bulunduğum hale (bekârlık haline) katlanamazdım."* (Kızılçullu'nun en yetenekli öğrencilerinden birinin Fay Kirby'ye anlattıkları, agy, s 172-173)

Kızılçullu ile Çifteler arasındaki ayrılık, önceleri pedagojik ve eğitim kuramlarıyla ilgili bir ayrılık olarak görülmüştü... 1942'den sonra Nazi yanlılarının sesleri iyice yükselmeye başladığında, H. F. Kanad, pedagojik görüşünün nasyonal sosyalist bir anlayışta olduğunu açıklayacaktır (F. Kirby, agy, s 149).

Fay Kirby'nin onlarca yıl sonra da bize yol gösterecek olan bu önemli karşılaştırması, Köy Enstitüsü ruhuna uygun bir anlayışla eğitim ve çalışmasını sürdüren Çifteler ve benzer köy enstitüleri ile Yüksek Köy Enstitüsü'nün güçlü temellerini aydınlatmaktadır.

Yüksek Köy Enstitüsü, Başkent Ankara'nın yanı başında, enstitülerin kurucusu, düşün babası Tonguç'un ayağını hiç eksik etmediği bir okul olarak, halk âşıklarıyla, halkın katıldığı eğlenceleriyle, Ankara'daki bilim kurumlarıyla, sanat çevreleriyle iç içe, işle eğitimi harman ederek hayatı çoğaltmış, hiç sönmeyecek bir umut ve sabah yıldızı gibi tarihimizdeki yerini almıştır...

Bugün, aydınlarımızın görevi, bu sabah yıldızını hep gözünün önünde tutmak, emperyalist saldırganlığın Şarkiyatçı bir anlayışla inanç öğelerini kullanarak politik alanda kolayca kullandığı halk yığınlarına kendi özgün kültürünün diliyle ve çoğulluğuyla seslenmeyi başarmak olmalıdır...

KAYNAKÇA:

- Engin Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, Üçüncü Basım, Ekim 2007, İzmir,
- İsmail Hakkı Tonguç, Canlandırılacak Köy, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Üçüncü Baskı, Mayıs 1998,
- Mehmet Başaran, “Özgürleşme Eylemi, KÖY ENSTİTÜLERİ”, Cumhuriyet Kitapları, 6. Baskı, Eylül 2010,
- Fay Kirby, Türkiye’de Köy Enstitüleri, , *Güldikenî Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 2000*